

Platobný styk v zahraničnom obchode

Medzinárodný platobný styk

DEVÍZOVÝ ZÁKON

Je zákon, ktorý vymedzuje povinnosti PO, FO a inštitúcií, ktoré prichádzajú do styku s devízovými prostriedkami.

Devízové prostriedky - peňažné prostriedky v cudzej mene vo forme valút a devíz.

Valuty - peňažné prostriedky v cudzej mene vo forme bankoviek, štátov a obežných mincí.

Devízy - peňažné prostriedky v cudzej mene, ktoré sú na našich účtoch v tuzemsku alebo v zahraničí. CP, peňažné poukážky, zmenky.

Devízový zákon - vymedzuje pôsobenie devízovej banky.

Pred r. 90 existoval devízový monopol - len štátom ručené inštitúcie mohli narábať s devízovými prostriedkami. DNES - každý subjekt, ktoré o to požiada.

Devízový tuzemec:

- FO, ktoré majú v tuzemsku trvalý pobyt
- PO, ktoré majú v tuzemsku svoje sídlo
- Ostatné osoby - **devízoví cudzinci.**

Devízový tuzemec (PO) - je povinný ohlásiť do evidencie svoje peňažné pohľadávky a záväzky voči devízovým cudzincom, prehľad o nových príjmoch a výdavkoch, svojej majetkovej účasti v zahraničí.

Devízový peňažný ústav - inštitúcie, ktoré môžu narábať devízovými prostriedkami. Je povinný devízovému tuzemcovi zriadiť na jeho žiadosť účet na uloženie devízových prostriedkov v dohodnutej cudzej mene. môže sa (dev. tuzemec) majetkom zúčastňovať v zahraničí len so súhlasom NBS.

NBS - stanovuje rozsah kupovaných devízových prostriedkov v cudzej mene.

DEVÍZOVÝ KURZ KRAJINY

Vyjadruje pomerný peňažný vzťah.

/ Kvantitatívny pomer 2-och menových jednotiek. /

DK ako kvantitatívny pomer je z hodnotového hľadiska daný pomerom kúpnej sily.

Menová parita - množstvo kovu (zlata), ktoré menová jednotka obsahuje.

MEDZINÁRODNÁ DEVÍZOVÁ LIKVIDITA

Je súhrn všetkých platobných prostriedkov a disponibilít, ktorými štát cestou menových inštitúcií (banky) zabezpečujú vyrovnaného schodku platobnej bilancie a iných úhrad a záväzkov medzi inými krajinami a medzinárodnými organizáciami.

MDL - schopnosť jednotlivých krajín a každej krajiny plynulé zabezpečiť vzájomné záväzky a pohľadávky vznikajúce v rámci Medzinárodných obchodných vzťahov a na základe disponibilných devízových zdrojov.

Štruktúra medzinárodnej devízovej likvidity:

- zlato
- menové rezervy
- zúčtovacie jednotky (USD, ECU, SDR, EURO...)

PLATOBNÁ BILANCIA

Je kvalitatívny a kvantitatívny rozsah štruktúra a obraz zahraničných operácií príslušnej krajiny na základe jej zapojenia do medzinárodnej delby práce a premietnutie týchto vzťahov do platobných transakcií na úrovni medzinárodnej sféry. PB:

- PB daného okamžiku = k určitému dátumu, vyjadruje pomer medzi momentálne splatnými pohľadávkami na 1 strane a záväzkami na strane 2
- PB za určité obdobie (obratová) dáva prehľad všetkých platieb krajiny vo vzťahu k zahraničiu za určité obdobie.

Aktívne saldo PB - vyššie príjmy ako výdavky = zvýšenie stavu devízových rezerv

Pasívne saldo PB - prevaha úhrad do cudziny nad inkasami za dané obdobie = pokles devízových rezerv a zlata v krajine.

Na pozíciu PB pôsobia faktory:

- *nerovnomerný rozvoj ekonomiky*
- *cyklickosť rozvoja ekonomiky*
- *pohyb kapitálu zo zahraničia*
- *významné zmeny v medzinárodnom obchode*
- *faktory menovo-finančnej oblasti*
- *inflácia makroekonomických ukazovateľov*

Zapojenie každej vyspelej krajiny do procesu medzinárodnej delby práce je neoddeliteľnou súčasťou jej spoločenskej reprodukcie. Rozširovaním vývozu a dovozu, získavaním nových zdrojov sa podporuje ekonomický rast i celkové postavenie danej krajiny v medzinárodnom súťažení.

Nevyhnutnou súčasťou medzinárodného podnikania je vznik pohľadávok a záväzkov spätých napr. s exportom aj importom tovaru, poskytovaním služieb, ako aj s operáciami finančného charakteru (odvody daní, splátky úverov a pod.).

Rôzne spôsoby platenia a zúčtovania pohľadávok a záväzkov medzi subjektami rozličných krajín sa označujú ako **medzinárodný platobný styk**. Platobné vzťahy v medzinárodných ekonomických i sociálnych kontaktoch podliehajú na rôznej úrovni dohodnutým uzanciám. V jednotlivých krajinách sú však právne normy odlišné.

V súčasnosti možno rozlišovať **dva základné systémy platobného styku**:

- zmluvný - spôsob jeho uskutočňovania je vymedzený medzištátnymi, medzibankovými alebo inými dohodami.
- nezmluvný - platobný styk sa uskutočňuje spravidla vo voľne vymeniteľných menách. Platby sa uskutočňujú podľa všeobecných podmienok bankového styku.

Platobné prostriedky - ich pohyb tvorí vlastnú podstatu medzinárodného platobného styku. Slúžia na vyrovnávanie pohľadávok a záväzkov v jednotlivých formách platobného styku (vo forme zlata, voľne vymeniteľných a a clearingových mien, ako devízy a valuty).

V súvislosti s využívaním platobných prostriedkov rozoznávame:

hotovostný platobný styk je výnimočný a uskutočňuje sa valutami a zlatom. bezhotovostný platobný styk sa realizuje prostredníctvom rozvetvenej siete bánk využívaním devíz vo forme zápisov na účtoch.

Pri každej forme medzinárodného podnikania dochádza ku vzájomnému vyrovnávaniu pohľadávok a záväzkov firiem rôznych krajín, ktoré uskutočňuje rôznym spôsobom, rôznymi prostriedkami a v rôznom rámci. Oblasť platieb v medzinárodnom kontexte je spätá s mnohými rizikami, ktorým je vystavený každý, kto podniká na zahraničných trhoch.

Zmluvné systémy účtovania

Klíringový platobný styk sa uskutočňuje v rámci zmluvného platobného styku a to na základe klíringových platobných dohôd. Jeho podstata spočíva vo vyrovnávaní pohľadávok a záväzkov jednotlivých podnikov zmluvných strán, nie priamo medzi podnikmi, ale vzájomným započítavaním, resp. zúčtovaním pohľadávok a záväzkov jednotlivých podnikov zmluvných strán, na medzištátnej úrovni.

VŠEOBECNÁ PODSTATA KLÍRINGU

- Ústredné banky, klíringové centrá uhrádzajú vývozcom svojej krajiny faktúry za vývoz tovaru na ťarchu klíringového účtu krajiny dovozcu
- Prostriedky na platenie týchto vývozných operácií sa zhromažďujú tak, že domáci dovozcovia uhrádzajú v prospech klíringového účtu sumy faktúr za tovar dovezený z partnerskej krajiny a ústredné banky, klíringové centrá uspokojujú svojich vývozcov zásadne do výšky takto zložených súm.

Konečný zostatok sa môže teoreticky vyrovnávať zlatom, vo voľne vymeniteľných menách alebo tovarom.

Obsah klíringovej platobnej dohody je

- určenie meny, v ktorej sa bude uskutočňovať platobný styk
- stanovenie spôsobu platobného styku, zradenie účtov
- ohraničenie výšky hraničného úveru
- stanovení porovnateľnej meny v prípade zmeny kurzu meny, v ktorej zúčtovanie prebieha
- úrokovanie, resp. vylúčenie úrokovania klíringových účtov
- určenie bánk, ktoré budú realizovať platby a viesť klíringové účty zmluvných strán,
- spôsob likvidácie zostatku klíringových účtov pri skončení platnosti dohody

Nedokumentárny platobný styk

HLADKÉ PLATBY

Podstatou hladkej platby je platobný príkaz, ktorý predstavuje najjednoduchšiu formu peňažného transferu. Spolu s platobným príkazom predkladá platiteľ príslušné doklady oprávnenosti vzniku zahraničného záväzku.

Banka kontroluje všetky podstatné náležitosti - menu, čiastku, číslo účtu odosielateľa a príjemcu, bankové spojenie beneficianta, dátum prechodu tovaru cez hranice. Pri odovzdávaní platobného príkazu sa skontroluje podpisový vzor a krytie na účte spolu s totožnosťou predkladateľa.

ZMENKY

Zmenka je cenný papier napísaný v presne stanovenej forme, z ktorého vyplýva na jednej strane bezpodmienečný písomne potvrdený platobný záväzok dlžníka zaplatiť zmenečnú čiastku uvedenú na zmenke a na druhej strane právo majiteľa zmenky požadovať v stanovenej dobe od dlžníka túto úhradu.

Veriteľ má povinnosť predložiť zmenku pri splatnosti dlžníkovi k zaplateniu. Túto povinnosť obvykle prenáša na banky, ktoré poveruje inkasom svojich zmeniek.

Používanie zmeniek je výhodné pre dovozcu, ktorý pri platení zmenkou presúva úhradu do budúcnosti - na dobu jej splatnosti. Preto pre vý-

vozcu je platenie zmenkou nevýhodnejšie. Okrem toho vývozca nesie riziká vyplývajúce zo zložitých zmenkových predpisov, z možných kurzových strát i prípadnej platobnej neschopnosti dlžníka.

Poznáme dva druhy zmeniek:

Vlastná zmenka - je bezpodmienečný príslub výstavcu vlastnej zmenky, že zaplatí **istú sumu osobe, ktorá je na zmenke uvedená**.

Cudzia zmenka - je cenný papier, v ktorom vystavovateľ zmenky prikazuje svojmu adresátovi - zmenkovníkovi, aby určitej osobe zaplatil určitú peňažnú čiastku.

Zmenka musí obsahovať podstatné náležitosti:

- ❖ slovo zmenka v súvislom texte
- ❖ bezpodmienečný príkaz vystavovateľa zaplatiť
- ❖ meno a suma, ktorá je zvyčajne uvedená slovami aj číslami
- ❖ presne stanovený deň splatnosti
- ❖ meno osoby, ktorej má byť zaplatené - remitent
- ❖ presne stanovené miesto platenia, ak tento údaj chýba
- ❖ meno zmenkovníka
- ❖ podpis vystavovateľa (trasáta)

ŠEK

Šek je klasickým platobným prostriedkom. je to vlastne bezpodmienečný príkaz vystavovateľa šeku peňažnému ústavu - banke - zaplatiť doručiteľovi alebo osobe uvedenej v šeku určitú peňažnú čiastku. Má určitú zákonom predpísanú formu a je zásadne splatný na predloženie. Šeky sa používajú tak vo vnútroštátnom, ako aj v medzinárodnom platobnom styku, kde nahrádzajú hotovostné peniaze a sú cennými papiermi.

V medzinárodnom platobnom styku sa šeky používajú predovšetkým ako platobný prostriedok. Najčastejšie sa využívajú pri nahradení platenia zúčtovaním, čo umožňuje bezhotovostný platobný styk. Tým, že dlžník odovzdá veriteľovi šek má pri niektorých obchodných operáciách rovnaký význam ako platenie v hotovosti.

V oblasti Ženevskej konvencie šek:

- vydaný a splatný v jednom štáte platí 8 dní
- vydaný v jednom štáte a splatný v štáte druhom na rovnakom kontinente platí 20 dní
- vydaný na jednom kontinente a splatný na druhom platí 70 dní

Podľa Anglosaskej dohody je lehota 90 dní tzv. rozumným časom.

Podstatné náležitosti:

- označenie šek v jazyku, v ktorom je táto listina napísaná
- bezpodmienečný príkaz vyplatiť určitú sumu peňazí
- meno šekovníka
- miesto, kde má byť šek zaplatený
- miesto a deň vystavenia šeku
- podpis vystavovateľa

Ak je peňažná suma uvedená slovami a číslicami, ak sa líšia, platí suma napísaná slovami, ak sú obidva údaje v číslach platí nižšia suma.

Podľa osoby, v prospech ktorej bol šek vystavený, rozoznávame:

Šek na meno je prevoditeľný

Šek na majiteľa vybavený určitým menom a dodatkom „alebo majiteľovi“ „alebo doručiteľovi“

Šek na rad je označený určitým smenom s doložkou „na rad“

Rektašek, označený určitým menom s doložkou „nie na rad“

Podľa vystavovateľa sa delia šeky na súkromné a bankové. Súkromné šeky vystavuje majiteľ účtu, bonita šeku je rovnaká ako bonita banky.

Dokumentárny platobný styk

DOKUMENTÁRNE INKASO

Je jednou z hlavných foriem medzinárodného platobného styku pri operáciách v zahraničnom obchode. Zaplatenie alebo iné vzájomné plnenie je podmienkou k vydaniu dokladov na tovar.

V prípade vývozu do zahraničia ide o vývozne (exportné) dokumentárne inkaso a pri dovoze zo zahraničia o tzv. dovozné (importné) dokumentárne inkaso.

Význam exportného dokumentárneho inkasa pre vývozcu spočíva v tom, že dispozícia s tovarom, pri zachovaní príslušných náležitostí, je zaisťovaná až do vydania dispozičných dokumentov, resp. uvoľnenia tovaru.

Nevýhodou je, že prevzatie a zaplatenie tovaru nie je zabezpečené a odmietnutím dokumentov, či tovaru môžu vzniknúť značné výlohy (skladné, poistné, poprípade aj predaj na verejnej dražbe).

Obchodní partneri v zahraničnom obchode (vývozca a dovozca) nesú veľké riziká. Importér v tom, že napriek vykonanej platbe nedostane tovar, prípadne dostane tovar, ktorý nezodpovedá uzavretej zmluve (napr. kvalitou). Exportér nemá istotu či mu importér za dodaný tovar riadne zaplatí. Z hľadiska importéra je najvýhodnejšia odložená platba, avšak pre exportéra je to platba ešte pred uskutočnením dodávky tovaru.

Dokumentárne inkaso spočíva na príkaze exportéra svojej banke, aby vydala importérovi určité dokumenty proti zaplateniu určitej peňažnej sumy, alebo proti inému plneniu.

Inkasná banka postupuje podľa inštrukcií banky dodávateľa:

- *proti zaplateniu*
- *proti akceptácii*
- *proti čiastočnému plateniu a akceptácii zmenky*
- *proti výmene iných dokumentov, ktoré kryjú protidodávku tovaru*
- *proti inému inkasnému úkonu*

Na priebehu dokumentárneho inkasa sa podľa pravidiel (jednotné pravidlá pre inkasa uznáva väčšina svetových bánk ako základnú normu pre dokumentárne inkaso) spravidla zúčastňujú títo účastníci:

- ❖ príkazca - klient banky, ktorý poverí svoju banku inkasným príkazom.
- ❖ vysielajúca banka - banka, ktorá bola poverená príkazom k inkasu.
- ❖ inkasná banka - každá banka, ktorá bola poverená inkasným príkazom s výnimkou vysielajúcej banky.
- ❖ predkladajúca banka - banka, ktorá predkladá dokumenty importérovi.
- ❖ trasát - ten, voči ktorému sa majú podľa inkasného príkazu predložiť dokumenty.

Dokumenty, ktoré sa tu používajú:

Finančné

- zmenka
- bankový šek
- banková garancia

Obchodné:

- obchodná faktúra
- dopravné dokumenty
- dispozičné dokumenty
- rôzne certifikáty
- kontrolné a preberacie protokoly

DOKUMENTÁRNY AKREDITÍV

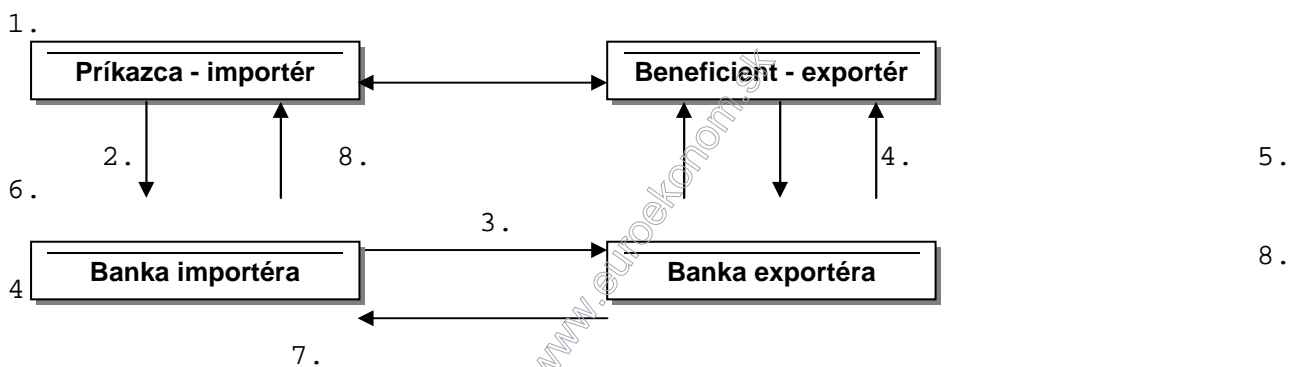
Otvorením dokumentárneho akreditívu banka na seba preberá záväzok za zaplatenie tovaru predávajúcemu, ak tento riadne a včas splní dohodnuté akreditívne podmienky.

Pre importéra je najvýhodnejšia situácia, keď platí až po prevzatí tovaru, a najmenej výhodná, ak platí vopred – ešte pred dodaním tovaru. Na rozdiel od platby vopred, pri ktorej všetky riziká nesie kupujúci, akreditív zabezpečuje obe strany. Importér však môže niesť náklady spojené s akreditívom, a preto táto podmienka je väčšinou bežná vtedy, ak pozícia predávajúceho na trhu je silnejšia, a teda predávajúci má možnosť vybrať si pre neho najbezpečnejšiu platobnú podmienku.

Pri dokumentárnom akreditíve vystupujú spravidla tieto **subjekty**:

- príkazca (importér), ktorý dáva svojej banke príkaz na otvorenie akreditívu, v ktorom uvedie podmienky a lehoty, ktoré má dodávateľ splniť,
- banka otvárajúca akreditív (banka importéra),
- beneficiant (príjemca akreditívu – exportér), ktorý požaduje otvorenie akreditívu vo svoj prospech,
- banka, ktorá otvorenie akreditívu beneficiantovi buď oznamuje (avizuje), alebo potvrdzuje, a teda preberá záväzok poskytnúť dohodnuté plnenie (napr. mu po kontrole dokumentov akreditív vypláca).

Schéma otvorenia a vyplatenia potvrdeného akreditívu

1. Exportér a importér uzatvárajú kúpnu zmluvu.
2. Importér pošle svojej banke príkaz na otvorenie akreditívu.
3. Banka importéra otvorí akreditív a požiada korešpondenčnú banku o jeho potvrdenie.,
4. Korešpondenčná banka oznamuje potvrdenie akreditívu.
5. Exportér predkladá banke dokumenty.
6. Banka dokumenty skontroluje a vypláca akreditív exportérovi.
7. Korešpondenčná banka zašle dokumenty otvárajúcej banke, zataží ju akreditívnou sumou vrátane poplatkov.
8. Banka importéra zašle dokumenty importérovi, zataží ho akreditívnou sumou vrátane poplatkov. Importér získava tovar.

VÝZNAM DOKUMENTÁRNEHO AKREDITÍVU

Hlavným cieľom dokumentárneho akreditívu je zabezpečiť:

- a) predávajúcemu – zaplatenie tovaru, ak splní všetky podmienky predpísané akreditívom,
- b) kupujúcemu – že výplata bude vykonaná až po splnení podmienok predpísaných akreditívom.

Podľa rozsahu právnej zodpovednosti banky voči beneficiantovi poznáme:

1. akreditív odvolateľný (banka má právo kedykoľvek zmeniť alebo anulovať akreditív – preto je zriedkavý),
  - a) akreditív neodvolateľný – ním sa otvárajúca banka neodvolateľne zaväzuje, že splní svoje záväzky, ak beneficiant splní podmienky akreditívu.

Delenie akreditívov z hľadiska použitia prostriedkov na ich otvorenie:

- akreditív z vlastných zdrojov príkazcu
- akreditív z úverových zdrojov - príkazca zabezpečí finančné prostriedky na krytie akreditívu formou úveru.

Delenie akreditívov z hľadiska splatnosti:

- akreditív splatný na videnie sa začne plniť ihneď po predložení dokumentov v banke akreditív s odloženou splatnosťou sa začne plniť v stanovenú dobu po predložení dokumentov, ktoré sú v súlade s podmienkami akreditívu. Banka príkazcu alebo banka oprávneného, ak akreditív potvrdila, sleduje dobu odloženej splatnosti a zabezpečí jej správne vykonanie.

Nepotvrdený akreditív - sú akreditívy vystavujúcej banky, ktoré druhá banka beneficiantovi len avizuje. Avizujúca banka nevstupuje do právneho záväzku

Potvrdený akreditív je akreditív neodvolateľný, ktorý druhá banka potvrdí beneficiantovi na základe príkazu vystavujúcej banky. Druhá banka je potom rovnako zodpovedná ako banka vystavujúca. Potvrdzujúca banka by mala svoj záväzok splniť aj v prípade, že vystavujúca banka nie je schopná svoj záväzok splniť.

Akreditív domicilovaný - ak banka otvárajúca akreditív zmocní inú banku, aby na podklade akreditívu uskutočnila výplatu negociáciu alebo akceptáciu zmenky

Revolvingový akreditív - je taký, ktorý po vyčerpaní nezaniká, ale automaticky sa obnovuje za podmienok, ktoré sú v ňom stanovené. Veľmi často sa používa pri viacnásobných dodávkach

Stand-by akreditív nahrádza bankovú záruku. Odlišuje sa tým, že beneficiantom nie je predávajúci, ale kupujúci a k jeho použitiu dochádza v prípade nedostatkov.

Remburzný akreditív je taký, pri ktorom sa neuskutočňuje hotovostné platenie, ale banka akceptuje zmenku na základe príkazu prikazujúcej banky, vystavenú na ňu beneficiantom.

Back-to-back akreditív je zvláštny druh akreditívu, ktorý sa niekedy používa pri financovaní nepriamych obchodov. Je obdobou prevoditeľného akreditívu, na rozdiel od neho však predstavuje dva samostatné akreditívy. Výhodou je, že prostredník ako beneficiant prvého akreditívu nemusí viazať vlastné finančné prostriedky pri žiadosti o otvorenie akreditívu v prospech pôvodného dodávateľa

Akreditív s červenou a zelenou doložkou sa vyskytuje hlavne pri obchodoch s Južnou Afrikou, Austráliou, Novým Zélandom pri transakciách týkajúcich sa predaja vlny. Ide vlastne o poskytnutie zálohy, ktorá má slúžiť na financovanie prepravy, uskladnenie a balenie tovaru. Zálohu poskytuje banka v krajine beneficianta na základe zmocnenia banky otvárajúcej akreditív proti predloženiu skladového listu a poisťovacích dokladov.

Špecifické výhody dokumentárneho inkasa a dokumentárneho akreditívu

Dokumentárny akreditív:

- môže sa použiť na poistenie platby v ktorejkoľvek krajine,
- dohodnutá suma musí byť k dispozícii v prvom štádiu
- pružnosť lehoty platby bez narušenia zabezpečenia,
- je vhodný ako prostriedok pri krátkodobom financovaní,
- rýchlosť a možnosť predávajúceho ponúknuť priaznivý rabat,
- výnimočne vysoký stupeň legálneho zabezpečenia po celom svete.

Dokumentárne inkaso:

- úhrada je spravidla rýchlejšie ako v prípade otvoreného účtu,
- predávajúce môže vyžaduje oficiálne potvrdenie o neplatení (protest),
- možnosť pružnosti pre predávajúceho, ako aj kupujúceho vyplýva z malého počtu formálnych požiadaviek,
- nízke náklady.

Telekomunikačný systém SWIFT

Ide o prenos správ technickým zabezpečením a riadením počítačovej siete. Úlohy SWIFT-u pri zabezpečení rýchleho medzinárodného platobného styku sú:

- realizácia rýchleho elektronického automatizovaného bezodkladného prenosu správ medzi členskými bankami
- využitie 24-hodiného pracovného času na prenos správ
- zabezpečenie systému proti technickým poruchám a neoprávnenému prístupu iných osôb a organizácií, okrem účastníkov transakcií
- zabezpečenie používania štandardizovaných formátov správ
- zabezpečenie univerzálneho jazyka pre všetkých účastníkov
- umožnenie jednotnosti, úspornosti, prehľadnosti a efektívnosti

Výhody:

- zníženie výskytu chýb, zníženie nákladov správy
- efektívnejšie spracovanie správ
- presná štatistika
- úspora prácnosti a pracovníkov pri čiastkových úlohách
- rýchlejšie odsúhlasovanie účtov

Štandardy a formáty správ zodpovedajú požiadavkám Medzinárodnej obchodnej komory v Paríži.

Všetky prenosy na medzinárodných linkách sú zašifrované, takže práva je tretími osobami nerozlúštiteľná.

Proti možným zmenám v texte zasielanej správy je systém zabezpečený tzv. autentizáciou. Autentizácia prebieha tak, že text každej odosielanej správy spolu s kľúčom je počítačom v odosielajúcej banke prepočítaný matematickým algoritmom, ktorý je na prijímajúcom zariadení banky, ktorá správu prijala dešifrovaný a overený.

Systém sa skladá z dvoch operačných centier v Európe (Holandsko, Belgicko) a jedného v USA, ktoré sú navzájom prepojené komunikačnými linkami s oblasťnými počítačmi.